

איגור סטרוינסקי: הסוויטה ציפור האש (גירסת 1919)

הצעות לפעילויות

עודדה הררי

סיכום האפשרויות הדידקטיות הגלומות בפרקים השונים

סולפג': בפרקי המבוא, ריקוד הנסיכות, שיר הערש, הסיום.

אוסטינטו: במבוא, בשיר הערש.

נגינה בצלילונים: במבוא, בריקוד הנסיכות, בשיר הערש, בסיום.

פיתוח דמיון חזותי ומוסיקלי: במבוא, בהופעת הציפור, בריקוד הציפור, בריקוד השאול.

פרק המבוא

האזנה לחלק הראשון של המבוא

1. זיהוי האוירה ואיסוף התרשמויות

2. זיהוי תכונות מוזיקליות

דיון קצרצר על המאפיינים:

תכונות אופי: מסתורין, סוד, איום, פחד, כשפים, רחשים מוזרים...

תכונות מוזיקליות: צלילים נמוכים עמוקים ושקטים החוזרים על עצמם

3. פריסת "ציר מתח" דימיוני בקו אופקי והבחנה בתנועה הכמעט סטטית של פתיחת

המבוא

4) תיבות ראשונות עד כניסת הטרומבון)

M.M. ♩ = 108

Gran Casa

Viola

Violoncello

Tbn.

G. C.

Vla.

Vc.

4. הרחבת "ציר המתח הדימיוני" והבחנה בשינויים החלים מסביב לו

5. (6 תיבות ראשונות הכוללות כניסת טרומבונים)
6. רישום "ציר המתח" על הלוח והוספת סימנים סביבו המתארים שינויים שונים, באמצעות איתור השינויים לפי שניות בסטופר
7. זיהוי הכיוון המלודי של תבנית האוסטינטו- ששה צלילים בירידה ובעליה, בעזרת תנועת היד באוויר ובמיקוד הקשב והצפייה בגרף התבנית הרישום על הלוח
8. נגינת התבנית בצלילונים.
9. מניית כל החזרות על התבנית – והגדרת המונח אוסטינטו.
10. **מעקב אחר המבנה** באמצעות השינויים באוסטינטו : גילוי החטיבה המסמנת את העלמות התבנית (0.48 ד'), והבחנה בחזרה שלה (1.02 ד'). בירור ההבדל : אוסטינטו ברציפות לעומת אוסטינטו לסירוגין – לסמן באגודל "יש" (סימן אצבע), או "אין" לגבי כל החזרות על המוטיב.
11. הבחנה באוסטינטו ברגיסטר הגבוה בחטיבה האחרונה. (החל מ-1.45 ד')

האזנה תוך רישום : כל חזרה על האוסטינטו תסומן בקו מאונך קצר ובשורות, המוטיבים המוסיקליים השונים שאינם האוסטינטו יקבלו ביטוי גרפי חופשי במהלך ההאזנה.

הופעת הציפור

1. האזנה לאירועים הצליליים המפתיעים, והגדרתם לפי תכונות אופי ותכונות מוסיקליות
  2. האזנה למען הבחנה ומיון של מוטיבים מוסיקליים : טרמולו (הרעדה – מעוף-רפרוף), סחרור, גליסנדי בעליה ובירידה. הבחנה בציפייה שבסיום : מוטיב אטי כרומטי בעליה, והפסקה כללית.
  3. האזנה והתייחסות לסוג הדמות על-פי המשחק הידוע "חי צומח דומם" - במי עוסקת המוסיקה? מדוע ב"חי"?
  5. האזנה תוך ביטוי בתנועות כף יד המתארות את האירועים המוזיקליים הבולטים : רעידות, סחרור, גליסנדי קצרים יורדים, גליסנדו עולה וציפייה.
- האזנה במרחב תוך ביטוי תנועתי בין מחוות קצרות וחסופות לאירועים המפתיעים, לבין עצירה-קפיאה.

ריקוד הציפור

צפייה בציורים מופשטים מן המאה ה-20 וה-21, כגון ג'קסון פולוק, וילם דה-קונינג, וחיפוש תנועה? מוטיבים חוזרים? בציורים.

שיחה לפיתוח דמיון חזותי על-פי שם הפרק "ציפור האש": השערות על-פי השם לגבי צורתה, גודלה, צבעיה, אופן התנועה שלה: קלה / כבדה; מהירה / אטית; תנועות קצובות או מפתיעות; מרחפת בגובה קבוע, או מפתיעה בירידות ונסיקות, וכדומה...

האזנה ודיון: השוואה בין ההשערות שהועלו לבין המוסיקה של הפרק, וייחוס מרכיבים מוסיקליים לאופי התנועותי של הדמות: מהירות, רצף, שינויים חריפים ופתאומיים בעוצמה, ברגיסטר, בכיווניות, בכלי הנגינה...

האזנה לפיסוק ומבנה: האם יש מנגינה שניתן לשיר אותה? האם יש פסוקים שחוזרים? האם נוכל לעקוב אחר המשך (האורך) של כל פסוק חוזר באמצעות מחוות תנועתיות?

M.M. ♩ = 76

Picc.

Fl.

Cl. in A

Vln. I

Vln. II

p

mf

mf

p

חשיפת מוטיב קצבי בולט: גילוי שלושת הגליסנדי העולים במקצב פעמות (רבעים), עם התשובה בחמשה חלקי 16, ותגובה להם במחוות תנועתיות.

אזנה בתנועה: מחוות תנועתיות לפסוקים החוזרים בלבד, ולמוטיב הקצבי. הפן התוכניתי: האם הנסיך הצליח להשיג / לחטוף נוצה של ציפור האש? מתי? באיזה רגע בפרק? לסמן בתנועת חטיפה כלפי מעלה. משימת האזנה: הקשת הפעמה למשך כל הפרק

ריקוד הנסיכות

סולפג': הכרת קו המתאר של המוטיב הפותח - קשת קעורה בששה צלילים – באמצעות "ציור" מחווה ביד, ושירה.

סולפג': המלודיה הראשונה - קריאה ושנון המקצב והמלודיה של ארבע התיבות הראשונות.

האזנה: זיהוי ותגובה במחוות למוטיב הפותח, וזיהוי המלודיה הראשונה במהלך כל הפרק על ידי קימה / עמידה.

סולפג' ללימוד המלודיה השניה תוך תשומת לב לצלילים הפועמים שבתחילתה.

M.M. ♩ = 92

Vln. I

p *molto*

האזנה ותגובה לזיהוי מוטיב הפתיחה הקעור ושתי המלודיות, בשלמותן או גם בשברירים שלהן.

דיון השוואה: ריקוד הציפור וריקוד הנסיכות – ההבדלים במרכיבי המוסיקה: הקצב, ההפתעות, האופי המלודי, האוירה, הפיסוק, התיזמור, ועוד...

האזנה בתנועה צעידה מתונה במעגל, מעגל נפרד לכל מלודיה. החלפת כיוון בפסוק החוזר. בקטעים בהם המלודיה לא ברורה ומובהקת - עצירה והאזנה בלבד.

האזנה בתנועה תוך התייחסות לפן התכניתי: הנסיכות מכושפות, צועדות במעגל כעורות, כבחלום. זאת - רק כשהמלודיות מדוייקות וברורות. אבל בחטיבות בהן נשמעים **שברירי** מלודיות הן פונות הנה והנה, מחפשות דרך לצאת, מרגישות אבודות, עוזבות את המעגל...

זיהוי הכלים המובילים את המלודיות בהופעותיהן השונות.

המשגה: החיקויים והפוליפוניה בשברירים לעומת המלודיות שהמרקם שלהן הומופוני בעיקרו.

ריקוד השאול – המכשף קשצ'אי

שם הפרק יודע לתלמידים רק בסוף התהליך של הכרת המוסיקה, ו/או לאחר פיתוח הדמיון הפרטי שלהם בתגובה למוסיקה.

סולפג' טרום האזנה: ביצוע המוטיב הפותח בנקישות ללא הסינקופות, וכרצף של ארבעה רבעים, אחריהם שתי שמיניות, והפסקה של רבע (כפול 3).

M.M. ♩ = 168
a 2

Bsn. *f* *mf* *f*

Tba. *Sola* *f* *sfff*

דיון:

1. למנות את הפרמטרים של מוסיקה: מנגינה, קצב, עוצמה, מקצב, פיסוק, תיזמור.
2. לרשום מנעד אפשרויות, ולהתנסות בהן באילתור, למשל:
  - קצב – הקשת רצף פעמות או קיטועים פתאומיים ברצף; בצוע שיר ידוע באלגרו/אנדנטה וכו', לפי ניצוח.

עוצמה – שירה או נקישות בפיאניסימו, במצו פיאנו, בפיאנו, בפורטה;
מקצב – חיקוי פסוקיות מקצב של המורה: פסוקית אחת שכולה פעמות, פסוקית אחרת במקצב בן שני ערכים, שלישית במקצב מעורב כולל גם מנוקד, וכדומה...;

פיסוק: אילתור מלודי של כמה פסוקים ארוכים, לעומת כמה פסוקים קצרים, ו/או פסוקים קטועים ומשתנים;
משקל חלופי משקל יזומים / מבוצעים ע"י המורה בשיר ידוע.
תיזמור: לפי ניצוח, בקולות גוף או בכלים- הרבה כלים או בודדים; לפי קבוצת הומוגניות או מעורבות; על-פי רגיסטרים.
מלודיה – משימה לחזור על מלודיה מוזרה (שאין בעצם סיכוי לחזור עליה); מלודיה במרווחים ענקיים לעומת מלודיה במהלכים סולמיים, או כרומטיים.

3. הצגת שם הפרק – ריקוד השאול, והעלאת השערות: מה יתאים לריקוד השאול מתוך האפשרויות הנ"ל. מתבקשת השוואה לשימוש באותם פרמטרים בריקוד הנסיכות.
דיון משולב בהאזנה חלקית לחטיבות ועד האזנה לפרק בשלמותו, בהתייחס לרשום בלוח: על משך ורצף/קיטוע במלודיה, ההפתעות בעוצמה, התיזמור; וכו'...

האזנה לפיתוח הדמיון

1. תגובה לפן התוכנית של הפרק באמצעות שאלות "מ": מי, מה, מתי, איפה, איך, למה.

2. מאיזה או לאיזה סרט מצוייר קשורה המוסיקה הנשמעת? מי הן הדמויות, איפה, מה קורה להן לפי המוסיקה, וכו'...

איסוף הרשמים וההצעות של תלמידים מתחת לכל אחת משש שאלות ה"מ".

האזנה לחטיבה הראשונה של הפרק, והתנסות בתגובה מדוייקת לאירועי

הספורצנדו="הדגשות/הצלפות/חטיפות"

סולפג' - פירוק הנושא של הפרק למוטיבים של מקצב: המוטיב שנלמד בהתחלה – 4

רבעים; תשובה של 2 שמיניות בפורטה; רצף של 10 שמיניות ורבע; ספורצנדו מפתיע

חתוך של כל התזמורת.

האזנה בתנועה לחטיבה הראשונה ואימוץ ארבע מחוות או תנועות לכל אחד מן

המוטיבים של הנושא: א. 4 צלילים סינקופיים; ב. התשובה להם בשני צלילי בס; ג.

רצף מלודי 10 שמיניות+רבע ד. מכת הצליפה;

האזנה בתנועה לכל הפרק תוך זיהוי הנושא ותגובה להופעות של המוטיבים הנ"ל, על כל

התהפוכות החלות בהם, יחד עם אפקטים נוספים, למשל שלוש "מכות" (בקצב רבעים

ו

(תשובות בבסיס)

חיפוש ואיתור המקום בפרק המזמין תנועות רכות גליות – האם יש כזה?

ה

אזנה לפרק וסימון הפרמטרים הרשומים על הלוח על ידי קבוצת תלמידים.

התוודעות לתיאור הפרק על-פי סיפור האגדה של הבלט: המכשף קשציאי וכל היצורים

שבממלכתו מנהלים קרב נגד ציפור האש והנסיך איוון, עד שהציפור מנצחת ואיוון הורג

את המכשף.

האזנה תוך עבודה יצירתית בכתיבה/ציור/תנועה...

שיר הערש

תרגיל סולפג': שירה או נגינה של תבנית האוסטינטו – ארבע תבניות זהות (בפועל בתווים – לה דיאז, סול דיאז, לה דיאז, סי. לנוחיות המורה והתלמידים אפשר מי, רה, מי, פה) [ושתיים שונות כרומטיות (מי, פה, סול במול, פה).

צרוף תנועה איטית בעמידה מצד לצד, העברת משקל מרגל לרגל, או בעזרת בד גדול שילדים רבים אוחזים ומניעים מצד לצד

דיון: איך מרגישים כשחוזרים על אותה תבנית אטית הרבה פעמים? שעמום; נופלת תרדמה. האם יש מוסיקה שמטרתה להרדים?
הז'אנר של שיר הערש: שרים "נומי נומי ילדתי, נומי נומי נים" – כמה פעמים חוזרים הצלילים "נום או נים"? אומרים בקול חרישי "נומי נים" הרבה פעמים, ומגיעים לאיפיוני הז'אנר: שקט, מרגיע, תנועת-מערסל, ומכיל חזרות רבות.
האזנה להשוואה לפרקים אחרים: יש או אין מלודיה שאפשר לשיר? ובשירי ערש?
סולפג' והאזנה: שירת שש תיבות המלודיה בתמיכת המורה או הצטרפות בשירה תוך האזנה אל סולו הבסון. ברור על סיומות המלודיה – בשתי "אנחות" כרומטיות בירידה באבוב – מה הפן התוכנית? מי נאנח בשירי ערש?.

משימת האזנה: דיון על האופי והאווירה (האם עולה מן הפרק זיכרון של "נומי-נים"?) האזנה לשתי ההופעות הראשונות של המלודיה בלבד, הבחנה וריענון של תבנית האוסטינטו שנלמדה.
סולפג': שירת המלודיה מול האוסטינטו של המורה (בנגינה או בשירה); שירת האוסטינטו במקביל לשירת המלודיה על ידי המורה.
משימת האזנה: האזנה להמשך הפרק וחיפוש אחר שני הרעיונות המוסיקליים העיקריים – המלודיה – והאוסטינטו. בדיקת ההופעות השונות של המלודיה, ומידת השוני או הדימיון בהופעות השונות. (החזרה היא מעין פיתוח או וריאטיביות של המלודיה)
האזנה לסיום המתמשך: איסוף השערות בדבר הפן התוכנית של הסיום: תאורי המוסיקה (הציפור מרחפת מעל הנסיכות ומרדימה אותן בריטוטיה. במוסיקה - צלילים חרישיים ואיטיים בטרמולו מעודן של כלי הקשת, בכיוון יורד.)
מעקב אחרי הסיום על-ידי כף יד מרטטת, ועם כל צליל חדש (כרומטיות בכיוון יורד) להחליף יד, צליל בשמאל, צליל בימין.

ניתן לחלק את 8 התיבות הראשונות לזוגות של תיבות:

1. שתי תיבות - אוסטינטו בלבד.
2. שתי התיבות הבאות - גרעין המלודיה, חותר ועולה מסי במול "דומיננטה" אל מי במול "טוניקה".
3. הרחבת המנעד של הגרעין, אבל באותו כיוון.
4. מעין תשובה לגרעין, סגירת המלודיה בכיוון יורד.

פרק הסיום

1. **האזנה לחלקו הראשון של הפרק**: לאחר הכרות עם פרק הציפור/ המכשף/המבוא – בפרק זה יש או אין מלודיה? או: האם ניתן לשיר את המלודיה שבפרק?

Lento maestoso ♩ = 54
Solo

Hn.

p dolce, cantabile

2. האזנה וסולפג':

- א. מעקב אחר התווים בלוח (ללא ערכי מקצב, בטרנספוזיציה לדו מג'ור)
  - ב. מעקב בדף אישי – נתונים הצלילים בגובה ללא מקצב ומשקל - לסמן את הצלילים הארוכים; את הקצרים ג. לשיר (בעזרת המורה) כמה פעמים תוך מעקב בתווים.
- האזנה** לשם זיהוי מספר הפעמים בהן מופיעה המנגינה, והשינויים החלים. הוספת כלי הנגינה הבולט/הבולטים.
- ג. **חידה לגבי השינוי במקצב**: נתון - התווים (או מלודיה מושמעת ע"י המורה) של שיר **ידוע** ללא ציון ערכי המקצב, ז"א כל הצלילים באותו ערך. לשיר ולגלות איזה שיר זה.
- האזנה**: באיזה מן החזרות קורה שינוי דומה למלודיה של הפרק? (בחזרה מס. 7 ומס. 10). מדוע? מה מטרת המלחין באופן השינוי הזה?
- האזנה**: זיהוי מספר ההופעה של המלודיה בה חלים שינויים בעוצמה (במנגינה או בליווי?)
- קושיה**: לאיזה מטרות חתר סטרוינסקי כשתכנן כך את מהלך כל הפרק?

ד. תוך האזנות חוזרות ייאסף על הלוח המידע הבא:

סדר השינויים בחזרות על המלודיה

1. קרנות 2. קרנות 3. כנורות 4. חלילים 5. תזמורת 6. תזמורת
7. תזמורת, המלודיה בערכים שווים 8. תזמורת כנ"ל 9. תזמורת + הזזה = טרנספוזיציה וחזרות על חלקים מן המלודיה 10. תזמורת, המלודיה בקצב כפול אטי ובערכים שווים
11. המלודיה כנ"ל + חזרות על החלק המסיים של המלודיה. 12. קודטה עם התעצמות מקסימלית.

ה. **יצירתיות בכתה:** חיקוי המהלך המתעצם של הפרק באמצעות שירה: פסוק או שניים בלבד שהם המצאת ילד/ים, או שני פסוקים מתוך שיר ידוע המושר בטקסים. במקום הכלים המתחלפים בפרק – ילדים סולנים בשירה. במקום תזמורת – כל הכתה שרה. וכו'...